

אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו או"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין

הרב ראובן מרגליות (יסוד המשנה ועריכתה, עמ' מה)

הסברת הרמב"ם בלתי מובנת, מלבד אשר תנאי כזה אינו מתדמה לתנאי החכמה, שחכמה היא ממהות חברי הב"ד שיגדלו במעלתם בה מקודמיהם בעוד שחכמים מקבלים דבריהם אין זו מעצמיות הב"ד, הנה יפלא מאד איך יווכחו הב"ד האחרון מדי עמדם למנין אם יקבלו דבריהם יותר מדברי הב"ד שקדם להם, לדוגמא הב"ד הקדום גזר על שמנם של נכרים וב"ד שאחריהם ירצו להתיר, הרי כל עוד שלא יפרסמו התירים הנה תקנת וגזירת והכרעת הקודמים מחייבת כל אדם מישראל, וחכמי הדור בטח יקבלו החלטתם גם אם לא תהיה דעתם מסכמת לנחיצותה, ועתה כשנתכנסו לדון מחדש בנושא זה הן לא יודעים עוד כמה מחכמי הדור יקבלו דעתם המבטלת החלטת קודמיהם, ובכן הרי אי אפשר להתחיל כלל בביטול דברי הקודמים?

1. ראב"ן (נתיב 2, 2)

והיאך יהיו גדולים מהם במנין הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא? זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו.

הרב ראובן מרגליות (יסוד המשנה ועריכתה, עמ' מה)

ועצם הביאור מתמיה כי אם אמנם זקנה היא אחת מסגולות המתמנה, אבל אחרי שכבר נתמנה לא מצינו בשום מקום שיכריעו לפי רוב שנים.

2. ראב"ן 3 (ע"א א, ה)

הא דקתני בחכמה ובמנין מנין שנים קאמר והכי איתא בירושלמי.

3. ר"ע מברטנורא (ע"א א, ה)

שיהיו מנין התלמידים שבישיבה של אחרון מרובים ממנין התלמידים שבישיבה של ראשון.

4. הרב ראובן מרגליות (יסוד המשנה ועריכתה, עמ' נא)

אולם הנה בהכרעות הב"ד הגדול אין הבדל בין אם הוחלט ברובא דמנכר לדוגמא ששים נגד מיעוט של עשרה לבין אם היו ארבעים בניגוד דעת שלשים, אין יותר תוקף להכרעה שנתקבלה במנין רב מאשר להכרעה שנתקבלה במנין מצומצם, אבל כשיבא ב"ד מאוחר לבטל החלטה של ב"ד הקדום להם, אז מתחשבים עם מנין חברי הב"ד שהיו בזמנם בעד החלטה זו, אם הוחלט פה אחד ולא היה אף חבר שיתנגד אין ב"ד שבא אחריהם יכול לבטל החלטה זו – כאשר נבאר – אבל אם הוחלט ע"פ רוב והיו גם מקודם יחידים או רבים שהתנגדו לכך, כשיבא ב"ד שאחריהם יכולים לדון מחדש בהוראה זו, גם לבטל דבריהם, אלא בעוד שבהוראה מחודשת לא זקוקים כי אם לרוב של ל"ו ויותר, הנה בכדי לבטל צריכים המבטלים להיות גדולים במנין מהרוב הקודם, לדוגמא אם באותו מעמד כשהוכרעה ההלכה היו חמשים בעד ועשרים מתנגדים ונתבטלה דעת המיעוט, ברבות הימים כשהעמידו שוב הענין לדיון והיו חמשים בעד הבטול ועשרים לקיים הכרעת הקודמים, אם כי עכשיו הם רוב עכ"ז אין בכחם לבטל ההכרעה הקודמת שע"פ חמשים עד שיהיו לפחות חמשים ואחד מבטלים, והיינו שיהיו גדולים מנין המבטלים שבתוך הע"א ממנין המכריעים לפנים.

שפת אמת (מגילה ב ע"א)

מיהו גוף הדבר תמוה דמאי מעליותא דב"ד מדברי תורה דחכמים עוקרין דברי תורה בשב ואל תעשה כמו שופר וכדמסיק פ"ג דברכות דאף משום כבוד הבריות עוקרין דברי תורה בשב ואל תעשה... צ"ל דתקנת חכמים חמיר דדברי תורה מפורשין בתורה והחכמים שיודעין טעם התורה יכולין לעקור לצורך, אבל תקנת ב"ד אין יודעין היטב הטעם אולי היה לב"ד הקודם טעמים אחרים שאם היה נודע להם לא היו מבטלין המצוה כיון שלא ביארו טעם התקנה משא"כ תורה שבכתב יודעין חכמים מן התורה ענין המצוה ויכולין לסמוך על חכמתם לעקור בשב ואל תעשה.